

REFERATEN

Gunnar Ekholm: Die erste Besiedelung des Ostseegebietes. Wiener prähistorische Zeitschrift, Jahrg. XII, 1925, erstes Halbjahrsheft.

Op de vraag, wanneer en vanwaar de eerste mensen in het Oostzee-gebied zijn binnengekomen, is het antwoord nog steeds niet met zekerheid te geven. Het is eene belangrijke vraag, die reeds lang de praehistorici ernstig heeft beziggehouden. Het is wel mogelijk, dat zulks reeds in een der beide laatste tusschenijstijden heeft plaats gevonden, maar zekerheid bestaat te dien opzichte niet. Montelius meende, dat de vestiging in de Oostzee-landen reeds vroegtijdig heeft plaats gehad en wel op grond van het vinden van steenen werktuigen te Lyngby (Jutland), die gelijken op analoge objecten van het Solutréen van West-Europa. Bovendien zag Montelius in de Skandinaviërs, vooral in de Zweden, de reinste afstammelingen van den jong-palaeolithischen Cromagnon-mensch.

Verscheidene onderzoekers, zooals Kossinna, Friis Johansen e.a. zijn van oordeel, dat de immigranten in het Oostzee-gebied uit West-Europa waren gekomen. Anderen daarentegen (Sarauw, Stjerna, Almgren) meenen veeleer, dat zij uit Midden-Europa afkomstig waren, terwijl Swantes het waarschijnlijk acht, dat de immigratie uit Zuid-Oostelijk Europa geschiedde. Ekholm acht het mogelijk, dat de immigranten uit de belangrijke praehistorische woonplaatsen van het vroegere Oostenrijk (Brünn, Predmost, e.a.) Noordelijk zijn getrokken. Echter, het laat zich zeer wel denken, dat naast en behalve deze volksverhuizing uit het Zuidelijk en Zuid-Oostelijk gebied nog van elders volksstammen in het Oostzee-gebied zijn binnengedrongen.

Men heeft aldaar ook vóórhistorische voorwerpen aangetroffen, die overeenkomen met de West-Europeesche Azyliën- en Magdalenien-cultuur. De Maglemose-Svaerdborg-cultuur vertoont overeenkomst met het Europeesche Azyliën (typische harpoenen van hertshoorn, fijngetande vischhaken van been, mikrolithen). Echter moet men wel bedenken, dat deze voorwerpen volstrekt niet alleen in West-Europa zijn gevonden en bovendien omvat die Maglemose-Svaerdborg-cultuur ook objecten, die voorzoover men althans weet, in het West-Europeesche Azyliën niet voorkwamen.

De kjøkkenmødding-cultuur der Noordelijke landen vertoont overeenkomst met het West-Europeesche Campignien. Ook meent men in Noorwegen, Denemarken en Noord-Duitschland voorwerpen gevonden te hebben, die gelijkenis vertoonen met oudere, n.l. jong-palaeolithische West-Europeesche vormen. Echter meent Schr., dat daarmee nog niet bewezen is, dat deze voorwerpen uit West-Europa in het Noordelijk gebied zijn gekomen. Bovendien kwamen zulke vormen ook in Midden-Europa voor.

Schr. is van meening, dat voornamelijk de van het Zuidelijk en Zuid-Oostelijk Europa naar het Oostzee-gebied stroomende rivieren (vooral de Elbe) de verbinding tusschen de Skandinavische landen en het Continent hebben bewerkstelligd.

Tegen de theorie eener West-Europeesche invasie in 't Oostzee-gebied spreken ook min of meer de ras-verhoudingen. Schliz meende, dat van de uit West-Europa ingedrongen dolichocephalen van het Cromagnon-ras de bevolking van Noord-Duitschland en Skandinavië afstamt. Hiertegen is echter veel in te brengen, want de schedel der Germanen verschilt toch in menig opzicht van dien van het Cromagnon-ras; b.v. is het gelaat der Germanen veel langer en smaller.

Andere anthropologen (Klaatsch, Werth) meenen, dat de langschedelige Noord-Europeanen afstammen van het Aurignac-ras. Ook Boule heeft zich tegen de theorie van den Cromagnon-mensch als de stamvader der Noordelijke dolicho-

cephalen met stelligheid uitgesproken. Hij meent veeleer, dat zij uit Midden-, Zuid- of Oost-Rusland, of wellicht uit West-Siberië zich westwaarts hebben verplaatst. In dit verband zij er op gewezen, dat men wel voor het Aurignac-ras een Oost-Aziatische origine wil aannemen, wat er dan misschien op mag duiden, dat Noord-Europa zijn dolichocephale bevolking tenslotte uit deze richting heeft verkregen.

De schedels van het Aurignac-ras heeft men trouwens, behalve in Frankrijk, vooral ook in Midden-Europa gevonden. Wanneer dus inderdaad de Noordelijke dolichocephalen van het Aurignac-ras afstammen, zou ook dit feit weer kunnen pleiten voor de theorie, dat de oudste bewoners van het Oostzee-gebied uit midden-Europa afkomstig zijn.

In bepaalde streken van Westelijk Noorwegen is ook thans nog de bevolking zeer overwegend (tot 90 pCt.) brachycephaal. Volgens Fürst zou dit kortschedelige element in Skandinavië het oudste menschentype aldaar voorstellen. Dit element heeft men wel in verband gebracht met de oud-palaeolithische schedeltypen van Ehringsdorf-Taubach en Krapina.

Een en ander, zoowel de archaeologische, als de geographische en anthropologische gegevens, die ter beschikking staan, zou volgens Ekholm wijzen op Centraal-Europa als de bakermat der Indo-Europeesche Oostzee-volken.

K. de Z.

Over het okselorgaan van den mensch.

In de huid van den mensch komen naast de kleine zweetkliertjes ook grotere klieren voor, die weliswaar op zweetklieren gelijken, maar toch bij nader toezien in belangrijke punten van de kleine zweetkliertjes verschillen. Laatstgenoemde kliertjes noemt men ekkrine, de grotere daarentegen apokrine klieren. Deze nomenclatuur berust op het verschillend gedrag van de kliercellen bij de vorming van haar product, dat bij de apokrine klieren niet het bekende vloeibare zweet, maar een min of meer vette stof en een stikstofhoudend product schijnt te zijn, dat een eigenaardige geur verspreidt. De ekkrine kliercellen stooten het droppelvormige product uit; de apokrine daarentegen snoeren deelen van haar cellichamen, waarin zich het secreet bevindt, af. Vandaar de namen ekkrine en apokrine klieren. De laatste worden gerekend tot de z.g. „reukstofklieren” (Duftdrüsen), die vooral bij dieren zoo'n belangrijke rol spelen. Bij in kudden levende dieren is de reukstof dienstig om verdwaalde dieren het spoor van de kudde terug te doen vinden. Bij andere dieren speelt de reukstof de rol van beschermer, daar het product vaak zeer onaangenaam riekt („stinkklier”) en aanvallers afschrikt. Het is bekend, dat bepaalde menschen ook een eigenaardige geur verspreiden, ja, dat dit bij sommige menschenrassen zeer sterk ontwikkeld is. De negers zijn hiervan een bekend voorbeeld. Zijn deze reukstofklieren bij den mensch resten van vroeger belangrijker organen, toen de primitieve mensch nog een „kuddeleven” leidde? Of spelen ze een andere rol? Hierover is het laatste woord nog niet gesproken, maar door verschillende onderzoekers is reeds vermoed, dat de reukstofklieren met het geslachtsleven iets te maken hebben. Ze zouden de geslachtsdrift prikkelende reukstoffen afscheiden. Reeds Schiefferdecker (Biol. Zentralbl. 1917) wees er op, dat bij dieren hoofdzakelijk voorkomt het apokrine kliertype, bij den mensch het ekkrine. Maar, overeenkomstig de uitbreiding van een als Muscularis sexualis bekend staande spiermassa bij den mensch, komen in diens huid ook apokrine klieren voor, zoo b.v. in de okselhuid. Bij een onderzoek van Klaar (Zeitschr. f. Anat. u. Entw. gesch. 1924) bleek, dat bij katarrhine apen ekkrine en apokrine klieren in de okselhuid in ongeveer gelijk aantal voorkomen, bij prosimia en platyrrhine apen uitsluitend apokrine klieren.

Bij gorilla en chimpansee liggen de apokrine klieren in de okselhuid bijeen als een min of meer scherp omschreven kliergroep, door Brinkmann axillairorgaan (okselorgaan) genoemd. (Anat. Anz. 1909; Ergebn. d. Anat. u. Entw. gesch. 1912; Nachlese zu meinen Hautdrüsenarbeiten 1924). Zoo ziet men dus in den primatenstam een ver-

vinging van de apokrine klieren door de ekkrine en als het ware een concentratie van de overblijvende apokrine klieren tot bepaalde organen, die dan door hun uitbreiding een verband doen vermoeden met de sexualiteit. In dit verband zij er op gewezen, dat de histologie ook de zogklieren tot de apokrine huidklieren rekenen kan.

Het okselorgaan bij den mensch (een complex dus van groote apokrine klieren) is wisselend van grootte, maar kan de grootte van een kippenlei bereiken. Kleinere apokrine kliergroepen vindt men in de huid van scrotum, praeputium, misschien ook van lip en ooglid. Bij een Australiër vond *Schiefferdecker* een kliergroep in het gebied van de oorspeekseldklier (rest van een bij sommige dieren voorkomend juxtaauriculairorgaan) en vermoedelijk zal men van tijd tot tijd als individuele variaties bij den mensch rudimentaire kliergroepen vinden in het gebied van de z.g. melklijst.

Loeschke (Virch. Archiv. Bnd. 255) heeft cyclische veranderingen in het okselorgaan van de vrouw beschreven, welke parallel zouden loopen aan den menstruatiecyclus. Dit scheen te wijzen op een verband tusschen de functie van het okselorgaan en de geslachtelijke processen. Bekend is verder, dat het okselorgaan eerst tegen de puberteit tot volledige ontwikkeling komt en veranderingen zou ondergaan bij de zwangerschap (*Rebaudi* Beitr. z. Geburtsh. u. Gynäk. 1912, *Waelsch*: Arch. f. Dermat. u. Syphilis 1913). Zoo scheen het dus, alsof het okselorgaan met de sexueele processen parallel verandering vertoonde. *Klaar* evenwel (Wiener klin. Wochenschr. 1926), welke het okselorgaan van 75 vrouwen onderzocht en daarbij lette op den toestand, waarin de geslachtsorganen verkeerden, vond geen duidelijken samenhang tusschen den functie-toestand van het okselorgaan en den sexueelen cyclus. Wel bleken in het climacterium en tijdens de zwangerschap reductieprocessen in het axillairorgaan op te treden, terwijl na castratie eveneens zulke ontardingingen werden gezien. Vóór het optreden van de eerste menses is het orgaan reeds goed ontwikkeld; individueel verschilt dit echter zeer.

Hoewel dus de onderzoekingen van *Klaar* geen bewijs leveren voor de relatie tusschen okselorgaan en geslachtscyclus, acht hij het zeer goed mogelijk, dat het toch een reukstofklier is, die met het geslachtsleven in verband staande reukstoffen vormt. Immers bij den mensch is het geslachtsleven ook in hooge mate onafhankelijk van den sexueelen cyclus.

Tenslotte zij er op gewezen, dat de cellen van het axillairorgaan veel ijzer bevatten (*Homma*, Arch. f. Derm. u. Syph. 1925) en dat *Walter* (Beitr. z. path. Anat. u. z. Allgem. Path. 1924) in de apokrine klieren van knaagdieren veel cholesterine vond. Misschien hebben deze klieren dus ook een verder nog onbekende functie bij de ijzeren-cholesterine-stofwisseling, terwijl referent nog wil wijzen op het feit, dat cholesterine en dergelijke stoffen belangrijke bestanddeelen van de geslachtsklieren zijn.

Het leek me niet van belang ontbloeit eens op dit okselorgaan te wijzen, waarvan nog te weinig bekend is, om zijn beteekenis nu reeds te kunnen overzien.

M. W. WOERDEMAN.

Русский Антропологический Журнал.

(Russisch anthropologisch tijdschrift),
Band 17, aflev. 1—2, Moskou, 1925.

Deze aflevering begint met een artikel van W. W. Boenak, over „de morphologische beteekenis van de anomalieën van den bouw van het menschelijk lichaam“. Boenak bespreekt uitvoerig het ontstaan der verschillende anomalieën en de verschillende factoren, welke op hun ontstaan van invloed zijn.

Op grond van zijne beschouwingen geeft hij ten slotte een indeeling van deze anomalieën, die door een tabel gemakkelijk te overzien zijn.

De volgende twee artikelen hebben een vergelijkend anatomisch karakter. S. W. Nikolskaja bespreekt de anomalieën der bloedvaten van het scheenbeen bij den mensch. K. N. Malinowsky geeft een beschrijving van een bijzonderen beenband in het gebied van het atlanto-occipital gewricht, dat hij op lijken gevonden heeft, die

uit Aserbeidschan afkomstig waren en daarom stelt hij voor dezen beenband-Ligamentum transversum dentis Aserbeidschanicum te noemen.

E. M. Tschepoerkowsky vervolgt het in band 12 begonnen artikel over den hoofd-index der Russische boeren naar de verschillende districten. Jarkho geeft de beschrijving zijner anthropologische onderzoekingen der boeren in Centraal-Rusland (gouvernement Wladimir).

Oschanin bespreekt de dolichocephalie der Turkomannen van Russisch Turkestan, welke geheel geïsoleerd staan tusschen de andere brachycephale bevolking. Oschanin meent deze dolichocephalie te moeten verklaren, door aan te nemen, dat de Turkomannen een overblijfsel der Scythosarmaten zijn, die eens Turkestan en de Zuidrussische steppen tot aan den Dnjepr bewoonden.

J. TEN CATE.

*Die Neue Generation. (Oldenburg-Verlag, Leipzig).
21e jg. afl. Oct.—Dec.; 22e jg. afl. Januari.*

In de verschenen afleveringen worden talrijke artikelen gewijd aan het *abortus-probleem*, waarvan de belangrijkheid meer en meer ingezien wordt. En geen wonder: in Duitschland komen jaarlijks 500.000 gevallen ongestraft voor, waarvan 7—8000 met doodelijken afloop, meestal tengevolge van ondeskundige behandeling. Hoe is de stand van het probleem op het oogenblik?

Hoewel de officiële artsenvereniging en de Bond van Duitse Vrouwenverenigingen op hun congressen een voorstel tot opheffing van het abortusverbod verworpen hebben, is er in Duitschland een wassende strooming, ook onder de artsen, die tegenover de ethisch-juridische argumenten van de tegenstanders met klem betoogt, dat een goede sociale politiek en sociale hygiëne den eisch stellen abortus onder controle toe te laten. Niet alleen het behoud van de vrouw, maar ook de toekomstige welstand van het kind, ook de economische toestand en de grootte van het gezin moeten den doorslag geven bij de vraag: moet er een wettelijke regeling komen? De tegenstanders houden hardnekkig vast aan de dubbele ratio van het verbodsartikel: geen levende kiemen mogen opzettelijk gedood worden; het aanstaande moederschap legt plichten op, die ten volle moeten worden vervuld. Zij vreezen bovendien, dat het aantal abortusgevallen door de wettelijke gedooging zoo sterk zal toenemen, dat het geboortecijfer gevaar loopt. Daartegenover meenen de voorstanders, dat veel ellende voorkomen kan worden, als men bedenkt, dat jaarlijks in Duitschland 10.000 vrouwen en meisjes in het kraambed sterven; 50.000 jonge moeders tengevolge van de geboorte zwaar ziek worden; 50.000 kinderen dood ter wereld komen; 140.000 kinderen kort na de geboorte sterven en 200.000 in het eerste levensjaar. Herhaaldelijk wijzen zij op Rusland, waar abortus onder overheidscontrole toegelaten is. (Zie de vorige afl. van M. en M. blz. 106 en 119).

In de Nov.afl. werd de voorrede opgenomen van een nieuw boek van Prof. A. W. Nemilow, te Leningrad, getiteld: „*Die Biologische Tragödie der Frau*“, (Duitsch bij Oscar Engel, Verlag, Berlin), waarin de basis van een nieuwe sexueele ethiek gegrondvest wordt, steunende op de beginselen van oprechtheid en verantwoordelijkheid in het geslachtsleven met de beperkingen, die de eugenese en de maatschappelijke zorg voor ieder nieuwgeboren individu opleggen.

H. Fehlinger doet in de Jan.afl. mededeelingen over het huwelijk in Britsch-Indië, dat een zeer specifiek karakter draagt door het instituut van het kinderhuwelijk. De gehuwde kinderen blijven tot de puberteitsjaren bij de ouders, waarna zij met nieuwe plechtigheden op nog zeer jeugdigen leeftijd het echtelijk leven beginnen. De oorzaak van de vroege uithuwelijking moet waarschijnlijk gezocht worden in de naar verhouding geringe huwelijkskans. Allereerst is daar het feit, dat op de 1000 mannen slechts 8—900 vrouwen voorkomen. Bovendien oefent de Hindoe-religie verstrekkenden invloed uit op het tot stand komen van een huwelijk. Want niet alleen mogen weduwen

nooit meer trouwen, hoewel in den laatsten tijd hier een kleine kentering te bespeuren valt ten gunste van den jongeren broer van den overleden man, ook bestaat in de meeste kasten, behalve het voorschrift van endogamie, bovendien dat van hypergamie, d.w.z. Hindoe-ouders zijn verplicht hun dochters uit te huwelijken aan een hogere sociale groep in de zelfde kaste; een enkele maal komt ook hypergamie naar een hogere kaste voor. De moeilijkheid om een meisje uit te huwelijken, leidde vroeger tot talrijke moorden op pasgeboren meisjes, wat ook nu nog wel eens voor schijnt te komen. Hoewel de Hindoe-religie geen regelen stelt omtrent het aantal vrouwen, is polygamie uitzondering en dan nog meestal voorkomend bij gebleken steriliteit van de vrouw. Polyandrie vindt men slechts in het Himalaja-gebied en hier en daar in het Zuiden, hetzij fraternaal, hetzij matriarchaal. Wij nemen nog de volgende veelzeggende tabel over van het aantal gehuwden op 1000 personen van iedere leeftijdsgroep:

Leeftijd.	Mannelijk.		Vrouwelijk.	
	1921	1911	1921	1911
Tot 5 jaar	6	7	11	14
5—10 „	32	37	88	105
10—15 „	116	129	382	430
15—20 „	298	322	771	800
20—30 „	663	687	870	884
30—40 „	835	857	769	784
40—60 „	797	819	493	487

Uit een artikel van Dr. D o r a F a b i a n vernemen wij, dat eerst nú het Deutsche grondwetsartikel, dat aan de illegitieme kinderen een normale lichamelijke, geestelijke en maatschappelijke ontwikkeling waarborgen wil, geleid heeft tot het indienen van een wetsontwerp, waarin een voorzichtige poging gedaan wordt in de richting van een gelijke rechtspositie. Schrijfster juicht speciaal het verdwijnen van de exceptio plurium toe, evenals de nieuwe bepaling, dat de vermogenstoestand van den vader het bedrag van den onderhoudsplicht mede bepaalt en zij hoopt tenslotte, dat nieuwe wetgevingen volkomen gelijkstelling zullen brengen aan de 180.000 jaarlijks in Duitschland ter wereld komende illegitieme kinderen.

A. DE ROOS.

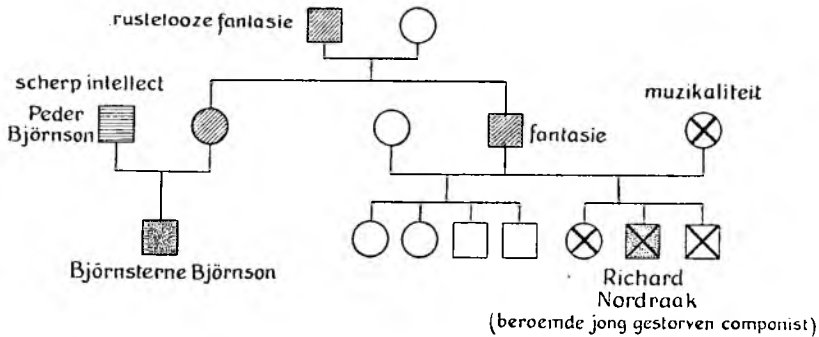
Eugenics Review, 1926, I.

Het Januari-nummer der *Eugenics Review* (1926) publiceert de voordracht, welke de Noorsche Eugeneticus Dr. J. A. Mjõen heeft gehouden te London in de zalen der Royal Society in aansluiting aan de vergaderingen der Internationale Eugenetische Commissie aldaar.

Deze zeer levendige, door tal van stamlijsten toegelichte voordracht was hoofdzakelijk aan de overerving der muzikaliteit gewijd, waaromtrent Mjõen met een aantal medewerkers sedert verscheidene jaren onderzoekingen doet, zooveel mogelijk langs objectieven weg den graad van muzikaliteit in verschillende onderdeelen (gevoel voor toonhoogte, rythme, muzikale verbeelding enz.) bepalend. Zoodra deze onderzoekingen vollediger in het Skandinavische tijdschrift *Hereditas* gepubliceerd zijn, zal hiervan nader worden verslag gedaan. Hetgeen echter in deze voordracht *ad oculos* gedemonstreerd werd en het groote aantal toehoorders, dat haar volgde, wel het meest getroffen zal hebben, zijn de belangrijke gevolgen van nieuwe combinaties tengevolge van de paring van verschillenden, vaak zeer uitéénloopenden aanleg — een verschijnsel, dat in de algemeene erfelijkheidsleer zoovele analoga kent.

Dit worde aan een enkel voorbeeld toegelicht: In een bergstreek van Noorwegen (Valdres) woonde een boer, die in de geheele omgeving bekend stond wegens zijn onrustig temperament en zijn vele ideeën en plannen, welke steeds mislukten. Een zoon van dezen boer gaat als artiest naar Oslo, probeert van alles en nog wat, ruïneert zich zelf en zijn gezin. Uit zijn eerste huwelijk met een vrouw uit zeer muzikaal, maar temperamentloos geslacht, waar niemand iets op muzikaal gebied gepresteerd heeft, worden vier buitengewoon muzikale kinderen geboren, waarvan één een der meest talentvolle componisten van Skandinavië, de jonggestorven Richard Nordraak wordt. Uit een tweede huwelijk met een vrouw uit onmuzikaal geslacht komen vier niet muzikale kinderen voort.

Dezelfde boer heeft een dochter, die huwt met Peter Björnson, afkomstig uit een familie zonder verbeeldingskracht, maar bekend wegens haar vele leden met scherp intellect. Deze combinatie leidt tot het groote schrijverstalent van Björnsterne Björnson.



Aan de hand van een andere stamlijst bewijst Mjœn hoe voorzichtig men met gevolgtrekkingen moet wezen, wanneer b.v. in een volkomen onmuzikaal geslacht een groot muzikaal talent verschijnt. Het betreft hier een Europeesch bekende pianiste, uit wier huwelijk in een vrij muzikale familie zeven musici zijn voortgekomen (twee concertzangers, een cellist, een concertmeester, twee operazangers en een amateurzanger). De groote pianiste zelf scheen uit een onmuzikaal geslacht te komen — hetgeen raadselachtig scheen, totdat de ontdekking, dat zij een onecht kind, dochter van een muzikaal artiest was, plotseling de oplossing van het raadsel bracht.

Te recht wijst Mjœn op de noodzakelijkheid bij familie-onderzoekingen uit erfelijkheidsoogpunt zich niet tot de betreffende personen zelf te beperken, maar ook de eigenschappen der verwante leden in ieder geslacht te onderzoeken.

M. A. v. H.

Fl. Prims: Sociologische beschouwingen over politiek en godsdienst. De Gids op maatschappelijk gebied Aug.—Sept. 1925 (Antwerpen).

Prims omschrijft zijn onderwerp aldus: „de politiek aangekeken, zooals zij zich in der werkelijkheid onder de menschen voordoet, beschouwd vanuit het standpunt van den godsdienst: wat beteekent die politieke roerigheid voor het godsdienstig beleid, gansch bijzonderlijk voor de godsdienstigheid van den aan politiek meedoeenden burger?” Hij begint dan met te constateeren, dat overal waar de menschen zich met het staatsbeleid bezig houden, zij zich aangetrokken voelen tot één van deze twee polen: behoudensgezindheid of veranderingsgezindheid. De drijfveer die hen daarbij leidt, is het zelfbehoud. De mensch heeft de gemeenschap noodig, en in deze een gezag om zich vrede te verzekeren en zijn stoffelijke belangen beter te behartigen, en daarvoor zoekt

hij de gemeenschap. Het gemeenschapsgezag eischt echter offers van hem, en legt allerlei vrijheidsbeperkingen op. Nu is het niet uitgesloten dat dat gezag soms willekeurig over de burgers beschikt, en meer offers eischt van de zwakkeren dan van de sterken. Daartegen komt dan op wat schrijver noemt „de spontane politiek, die waar ieder mee geboren is”, ter waarborging van de persoonlijke privilegiën en de verkrijging van voordeelen die alleen aan anderen gegeven zijn. Daarentegen is hij, die een bevoorrechte positie in de maatschappij inneemt geneigd te nemen, dat het zoo moet zijn en moet blijven. Speciaal bij veranderende machtsverhoudingen, bij crisissen, treedt deze „kernpolitiek” naar voren. Beschavingsbegrippen, en allereerst de godsdienst, zullen dit barbaarsch oorspronkelijke wel opvoeden en temperen, doch niet uitroeien. De dragers der godsdienstige gedachte zijn overtuigd — uit de kennis der menschelijke natuur —, dat de te bestrijden zwakheden, waarop de twee verschillende richtingen steunen, geen gevolg zijn van toevallige sociale verhoudingen, maar met die natuur erfelijk zijn verbonden. Volgens hen zijn de sociale standen, die van zoo groote beteekenis zijn voor de vermelde stroomingen, zelf in hun ziekelijke verschijnsels het gevolg van godsdienstig niet beheerschte menschelijke zwakheden, waartegen dan ook steeds door godsdienstmiddelen zal moeten worden gestreden. Het primordiale karakter van den godsdienst, die geheel de beschaving omvat, die de rechtstreeksche behartiging is van het einddoel van elken persoon, overheerscht bij de geloovigen het onmiddellijk nastreven van een bepaalde staatspolitiek. Achtereenvolgens behandelt de schrijver nu: De twee politieke strekkingen en de politieke partijen; de levenswetten van het conservatisme; de ontwikkelingsgang der revolutie, en als slot de vraag: hoe staan conservatief politisme en hervormingspolitisme tegenover de wereldbeschouwing of den godsdienst der burgers?

W. P. BAKHOVEN.

*Redogörelse för Nordiska Museets Utveckling
och Förvaltning. Ar. 1924. 77 pag. 28 afb.*

Verschenen is het jaarverslag van het Nordiskamuseet te Stockholm en het openluchtmuseum Skansen. In een met vele afbeeldingen geïllustreerd overzicht worden de talrijke nieuwe aanwinsten behandeld.

Skansen heeft op den 7en Juli 1924 een groot verlies geleden in het plotseling overlijden van den rusteloozen werker Nils Keyland, die jarenlang directeur was van het openluchtmuseum Skansen. Speciale studie heeft hij gemaakt van de jagersgebruiken en de jachtmethoden in Scandinavië en het Nordiskamuseet dankt aan zijn ijveren een der belangwekkendste en meest volledige afdelingen. Ook over het ontstaan van het noodvuur en de verschillende manieren om dit door wrijving of boring te maken, gaf hij uitgebreide verhandelingen terwijl in 1919 twee zeer gedocumenteerde en rijk geïllustreerde boeken van zijn hand verschenen: „Julbröd, Julbockar och staffansång” 162 pag. 4:0 met een zeer uitvoerige bibliographie en „Svensk Allmogekost”, een bijdrage tot de geschiedenis van de Zweedsche boerenhuishouding. Dit omvangrijke werk is in twee deelen verschenen, waarvan het eerste de plantaardige voeding behandelt (240 pag. 4:0) en het tweede gewijd is aan het dierlijk voedsel, waarbij tevens ook aandacht geschonken is aan de brandewijnstokerij en het gebruik van tabak. (116 pag. 4:0).

Als vriendelijken gids door Skansen mocht ik hem in den winter van 1913 en den zomer van 1921 waardeeren en steeds zal ik mij de genotvolle en leerzame uren herinneren, die ik onder zijn voorlichtend geleide op Skansen mocht doorbrengen.

Op 1 November 1924 heeft Sigurd Erixon het directeurschap van het openluchtmuseum Skansen aanvaard, bijgestaan door Ernst Klein en Sigfrid Svensson als amanuensis.

De steeds grooter wordende belangstelling waarin het Zweedsch openluchtmuseum zich mag verheugen blijkt wel uit het feit, dat er in 1924 ruim 50.000 bezoekers meer werden geboekt dan in 1923, zoodat het bezoek van 847.240 steeg tot 904.608. Wanneer

wij tegenover deze reusachtige getallen hier stellen, dat in dezelfde jaren het Nederlandsch Openluchtmuseum bezocht werd door 9122 en 12804 betalende personen, dan zouden wij gaan twijfelen of de Arnhemsche Waterberg wel ooit voor Nederland dat zal kunnen worden, wat Skansen voor Zweden is, wanneer wij niet wisten, dat in 1891, toen Skansen reeds veel meer te bieden had dan thans de Waterberg het bezoek slechts 11.008 personen bedroeg.

Uit het geheele jaarverslag blijkt op ieder pagina overtuigend hoe zeer het Nordiskamuseet en Skansen als nationale en wetenschappelijke stichtingen gewaardeerd worden en hoezeer zij de studie der Zweedsche folklore bevorderen.

D. J. VAN DER VEN.

Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie
Jahrg. 2. Heft 1.

In *Führerschaft und Siebung* doet Thurnwald een poging het spel der sociale krachten samen te vatten, dat zich in de diverse collectiviteiten voordoet en in de verschillende werkzaamheden der menschen (als taal, recht, beroep enz.) tot uiting komt. Daar overall is leiding en zifting. Valt onder het eerste begrip velerlei samen, hoofdzak is, dat verschillende karakters erbij met elkaar in verbinding komen. Qualitatieve zoowel als quantitatieve verscheidenheid is van belang. De leider wordt door drie factoren beïnvloed: zijn eigen geschiktheid, zijn in de collectiviteit opgewekte resonantie, de situaties en constellaties van gebeurtenissen. Voor de juiste kenschetsing der wisselwerking gebruikt Th. het aan biologische begrippen verwante begrip zifting. Het ziftingsproces van den individu speelt zich af met de natuur, met de medemenschen en met de diverse collectiviteiten. Het dringt bepaalde persoonlijkheden op den voorgrond. Wanneer tijden door bepaalde problemen worden beheerscht is dat resultaat van het ziftingsmechanisme. Worden wij tegenwoordig beheerscht door sociale problemen en het nationaliteitsvraagstuk, dan zijn die tijdsideeën gevolgen van gecompliceerde sociaal-psychologische processen. Het conflict dat wij zien tusschen technischen vooruitgang en geestelijke aanpassing wortelt in een tekortkoming van de geestelijke wijziging der individuen en moet verholpen worden door herstel van evenwicht tusschen geboorte en levensvoorwaarden. Leiding en zifting zijn elkaar aanvullende verschijnselen van het samenzijn; geschiedenis en cultuur worden door individu en collectiviteit in wisselwerking gevormd. Zonder Fransche revolutie geen Napoleon, zonder Engelsche revolutie geen Cromwell, zonder bijzondere Duitsche toestanden geen Bismarck. Is het ziftingsproces, zooals elk levensproces, slechts tot zekere hoogte te beïnvloeden, dat sluit de noodzakelijkheid, zooveel mogelijk erin door te dringen, niet uit.

Zijn artikel *Der primitive Mensch und seine Umwelt* beëindigend, geeft Prof. Nieuwenhuis een overzicht van zijn te anderer plaatse gedane onderzoekingen betreffende de religieuze verhouding van den weinig ontwikkelde mensch tot zijn omgeving. Het begrip ziel en het begrip geest blijken beide causaal-logische begrippen te zijn, evenwel met verschillende inhoud en met vormen, die causaal-logisch ontstaan; het eerste volgens het beginsel dat niets in niets vergaat, het tweede volgens het beginsel dat niets uit niets ontstaat. Waarom het begrijpelijk is, dat de ziels- en geestesvoorstellingen zich tot hooge cultuurtrappen handhaven en op de menschheid grooten invloed gehad hebben. Daar verschillende, door anderen gedane, onderzoekingen materiaal brachten voor het algemeen bestaan der Gods Idee in den Indischen Archipel, acht N. het begrijpelijkerwijze van grooto beteekenis, dat bij de Ridau-Koeboe's van Zuid-Sumatra geen ziels- en geestengeloof gevonden is, zoodat ze als religieus moeten aangemerkt worden. Bij de bestudeering van primitieve volken buiten den Indischen Archipel bleek daarentegen dat zij al'e het begrip van een Hoogste Wezen bezitten, zij het dan zoo onafhankelijk van geestesgeloof en dergelijke, dat zijn ontstaan daaruit uitgesloten schijnt. Aan magie komt op medisch gebied bij de laag staande Heidensche volken groote beteekenis toe.

H. L. A. V.

*Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie,
Band 19. Heft 3. April 1926.*

Na een herinneringswoord van den nieuwen redacteur *Prof. Sauer*, gewijd aan *Peter Klein*, die Kohler en Berolzheimer spoedig in den dood gevolgd is, een artikel van prof. *Ernst Manigk: Wie stehen wir heute zum Naturrecht?* De mensch heeft in zijn rechtsgevoel iets dat hem kritisch tegenover de positieve rechtsorde stelt en tot natuurrechtsjurist maakt. Niet daarom alleen is het van belang stil te staan bij het groote natuurrechtsjubileum van Grotius en te vragen of wij sinds 1625 zijn vooruitgegaan. Op den grondslag van het „wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook aan anderen niet”, bouwt hij het wezen van het recht en het geheele systeem van het volkenrecht op en ontwikkelt de talrijke regels, die oorlog en vrede moeten regelen. In dat alles ligt een zware aanklacht van Hugo de Groot tegen zijn tijd met zijn ruwe oorlogsvoering. Maar de literatuur van 17de en 18de eeuw geeft ter zake de grootste tegenstellingen, (vooral tusschen Rousseau en Hobbes) te zien en schept een natuurrechteijk arsenaal, dat wapenen verschaft, waarmede tegenwoordig evengoed de democratie als vroeger het absolutisme te verdedigen valt; misschien ook nog sociaal-democratie en communisme. Mag men tenslotte de vestiging van den rechtsstaat op het credit van het natuurrecht boeken, de opheffing der rechtszekerheid geldt als zijn grootste gebrek, vooral in een tijd toen wetenschappen als economie, sociologie en biologie nog geen richting vermochten aan te geven. Nu hebben Grotius, Leibniz en Thomasius o.a. ook methodisch met historisch materiaal gewerkt, waardoor de brug geslagen werd tot de bewust historische rechtsopvatting, die van de voortdurende veranderlijkheid en ontwikkeling van het recht uitgaat. Beginnen we van algemeene rechtsnormen als „*sum cuique*” den inhoud vast te stellen, dan blijkt dadelijk de historische afhankelijkheid. Bij de Spartanen was zelfs het doden van zwakke kinderen toegestaan. M. komt tot de conclusie, dat er geen rechtsnormen zijn, die boven de analytiek van het subjectbegrip uitgaan en tegelijk onafhankelijk van de ervaring zijn. Aan de rechtsnorm ontbreekt het karakter van het absolute, zoodra hij tegenover een reële levensbehoefte staat. Uit de methodische fouten der 18de eeuwsche natuurrechtsleer heeft onze tegenwoordige vrijrecht-beweging, die zich als herleving van het natuurrecht aanmeldt, leering getrokken door de pretensie van absolute gelding te laten vallen; maar ze is even onbruikbaar als het natuurrecht. Toch leeft de idee van een natuurrecht voort en is onoverwinnelijk.

Prof. *Schulze* vestigt de aandacht op een belangrijken toekomstigen strijd in *Die weltwirtschaftliche Angleichung der Siedlungsdichten als Problem des Völkerrechts*.

Naar aanleiding van M. E. Mayer's *Rechtsphilosophie* wijdt Dr. *Moeller* beschouwingen aan *Moral, Sitte, Sittlichkeit und Recht*.

In *Popular Justica* geven de Amerikanen *Simpson* en *Quinn* aan de hand van concrete gevallen enkele hypothesen en algemeene opmerkingen omtrent den aard van volksrechtspraak.

Dr. *Lehmann* geeft ideeën over *Soziologisch angewandte Völkerpsychologie*.

Referendar *Ilse Ehrhardt* behandelt *Die Haftung des eingetragenen Vereins für vor der Eintragung kontrahierte Schulden*.

H. L. A. V.